

بحث‌های اصلی ترامپ و عمران خان: افغانستان، هندوستان، تسلیحات اتمی و پول

سامون هندرسون

۲۲ جولای ۲۰۱۹

از دیدگاه نخبگان نظامی پاکستان که بیشتر سیاست خارجی این کشور در دست آنهاست، تلاش‌ها برای ایجاد ثبات در افغانستان فرصتی استراتژیک برای رقیب اصلی‌شان هندوستان تلقی می‌شود تا بتواند پاکستان را محاصره کند.

عمران خان، نخست‌وزیر پاکستان، امروز صبح باید در دفتر دونالد ترامپ در کاخ سفید با او ملاقات کند. همچنین انتظار می‌رود که ژنرال «فهر جاوید باجوا»، فرمانده ارتش پاکستان، هم او را در این ملاقات همراهی کند. بر حسب تشریفات سیاسی، مخاطب اصلی ترامپ باید عمران خان باشد، ولی مهم‌ترین شخص در بین پاکستانی‌ها ژنرال باجوا است.

از لحاظ تاریخی، نخست‌وزیرهای پاکستان رئیس دولت هستند، اما در واقعیت، نخبگان بوروکراسی نظامی هستند که بر این کشور حکم می‌رانند. حکومت نظامی بی‌چون‌وچرا هم در این کشور محک خورده، اما باعث شده وجهه ارتش خدشه‌دار شود. جایگزین نه‌چندان بی‌نقص اما بهتر، وجود نخست‌وزیری است که روحیه همکاری داشته باشد.

عمران خان که در آکسفورد تحصیل کرده، یک کریکت‌باز موفق و معروف است. در انتخابات سال گذشته، او نامزد مورد نظر نظامیان بود، اما قدرت او ریشه چندان محکمی نداشته و ندارد. هفته گذشته وقتی اداره پاسخگویی ملی، که نهادی غیرنظامی است، «شاهد خاقان عباسی»، نخست‌وزیر پیشین پاکستان، را پشت چراغ قرمز و به اتهام فساد مالی احتمالی بازداشت کرد، آسیب‌پذیری جایگاه عمران خان باید به او گوشزد شده باشد.

بنا به گزارش واشنگتن‌پست، دستورکار جلسه امروز عمران خان با ترامپ احتمالاً شامل مواردی از قبیل «تدابیر ضدتروریسم، مسائل دفاعی، انرژی و بازرگانی» می‌شود. مورد اول که از بقیه برجسته‌تر خواهد بود، برنامه افغانستان است چون پرزیدنت ترامپ عمیقاً دوست دارد ۱۴۰۰۰ نظامی و کارمند آمریکایی را تا پیش از انتخابات ۲۰۲۰ به خانه برگرداند. تا این‌جا اوضاع تا حدودی مساعد بوده است - مذاکرات صلح با طالبان به میزبانی قطر همچنان ادامه دارد، و عمران خان هم اخیراً در اسلام‌آباد میزبان اشرف غنی همتای افغان خود بوده است.

اما معمای اصلی، ارتش پاکستان است؛ از دید نظامیان پاکستانی، ثبات در افغانستان فرصتی استراتژیک برای رقیب دیرینه‌شان هندوستان است و، بنابراین، سیاست صلح و ثبات در افغانستان را باید دست کم بگیرد تا از محاصره شدن پاکستان پرهیز کند.

از دید یک ناظر غایب از کاخ سفید، می‌توان حدس زد که احتمالاً حرف عمران خان این خواهد بود که پاکستان بیش از هر کشور دیگری از افراط‌گرایی اسلامی ضربه خورده است. اما اسباب شرمندگی پاکستان است که پناهگاه تعداد زیادی از این گروه‌های تندرو هم بوده است. عمران خان به احتمال زیاد ترجیح می‌دهد حرفی را که سال ۲۰۱۱ درباره قتل اسامه بن‌لادن زده بود، فراموش کند که گفته بود کشتن بن‌لادن توسط بگان ویژه نیروی دریایی آمریکا «قتلی بی‌رحمانه» بوده است. و به عنوان یک راه‌حل موقت احتمالی برای این منظور، هفته گذشته پاکستان حافظ محمد سعید، مغز متفکر حملات تروریستی سال ۲۰۰۸ در بمبئی هند، را بازداشت کرد، درحالی‌که قبلاً فقط تحت حبس خانگی بود.

به نظرتان گنج‌کننده می‌آید؟ تمرکز اصلی ارتش پاکستان، کماکان هندوستان و مسئله کشمیر است؛ استان کشمیر بین دو کشور تقسیم شده و جمعیت محلی مسلمان آنجا، تحت کنترل سفت‌وسخت نیروهای امنیتی هندوستان قرار دارد و در ماه فوریه نیروی هوایی پاکستان در آسمان این منطقه یک هواپیمای میگ متعلق به ارتش هند را ساقط کرد. در اسلام‌آباد، یا بگویم در شهر همسایه آن یعنی راولپندی، که خانه ارتش پاکستان است، افغانستان فقط یک موضوع فرعی در نسبت با دشمن اصلی، یعنی هند، محسوب می‌شود.

در جریان نشست دفتر رئیس‌جمهوری و همین‌طور در جلسه هیئت دولت که بلافاصله بعد از آن نشستی دوطرفه برگزار خواهد شد، شخص دیگری هم هست که باید به او توجه کرد: مدیر کل آی.اس.آی (سازمان اطلاعات نظامی پاکستان) که حتی اصطلاح «نیمه تاریک» پاکستان هم حق مطلب در مورد نقش این سازمان را در این کشور ادا نمی‌کند. ژنرال فیض حمید که به تندروی معروف است، همین تازگی و از ماه ژوئن به ریاست این سازمان دست یافته است - سلف او فقط هشت ماه دوام آورد و او هم احتمالاً زیاد در این پُست باقی نخواهد ماند.

پرزیدنت ترامپ برگ‌های متعددی برای بازی کردن دارد. یکی از آن‌ها دکتر عبدالقدیر خان دانشمند هسته‌ای خودمدار پاکستان است، که مسئول فروش تکنولوژی بمب هسته‌ای به ایران و کره شمالی بوده و حالا دوران بازنشستگی‌اش را در اسلام‌آباد سپری می‌کند. اما موثرترین نقطه فشار، احتمالاً وضعیت بغریح اقتصادی پاکستان است. عمران خان پیش از این توانسته کنشکول‌گدایی خود را تا حدی از جیب محمد بن سلمان، ولیعهد عربستان، و محمد بن زاید، ولیعهد ابوظبی، پُر کند. ولی هنوز هم نیاز دارد توافق سختگیرانه صندوق بین‌المللی پول را بپذیرد.

کاستی‌های پاکستان در سیاست‌های مربوط به پول‌شویی و حمایت مالی از تروریسم، این کشور را در لیست خاکستری کارگروه اقدام مالی بین‌دولتی قرار داده و اگر پاکستان این کاستی‌ها را برطرف نکند، ممکن است به حمایت‌های مالی یادشده هم دست نیابد.

حتی سعودی‌ها و اماراتی‌ها هم ممکن است از سخاوت خود نسبت به پاکستان دریغ کنند. مثلاً عمران خان و همراهانش، ظاهراً برای نشان دادن محدودیت بودجه دولت‌شان، با خطوط هوایی معمول مسافربری به واشنگتن پرواز کرده‌اند. اما آن‌ها برای این کار خط هوایی قطر را انتخاب کردند و این تصمیم تقریباً به طور قطع موجب ناخشنودی ریاض و ابوظبی خواهد شد که از سال ۲۰۱۷ در حال تحریم اقتصادی و دیپلماتیک همسایه خود بوده‌اند. احتمالاً منطق عمران خان تأمین منافع کوتاه‌مدت بوده، یعنی بتواند مقدار قابل قبولی گاز از قطر تأمین کند تا چراغ شهرهای پاکستان را روشن نگه دارد.

موضوع دیگری که آن‌هم به نفع خان عمل نکرده است، ورودش به فرودگاه بین‌المللی دایس (واشنگتن) در روز شنبه است. عمران خان و

همراهانش، چند صد قدم آخر سفرشان را (مثل ما آدم‌های عادی) با استفاده از اتافک‌های متحرک بین فرودگاه و ترمینال به پایان رساندند و مطبوعات هندوستان را حسابی سرگرم کردند.

*سایمون هندرسون، هموند پژوهشی بیکر و مدیر برنامه برنشتاین در مورد خلیج و سیاست انرژی در انستیتو واشنگتن است. او قبلاً گزارشگر بی.بی.سی و فایننشال تایمز در اسلام‌آباد بوده است.